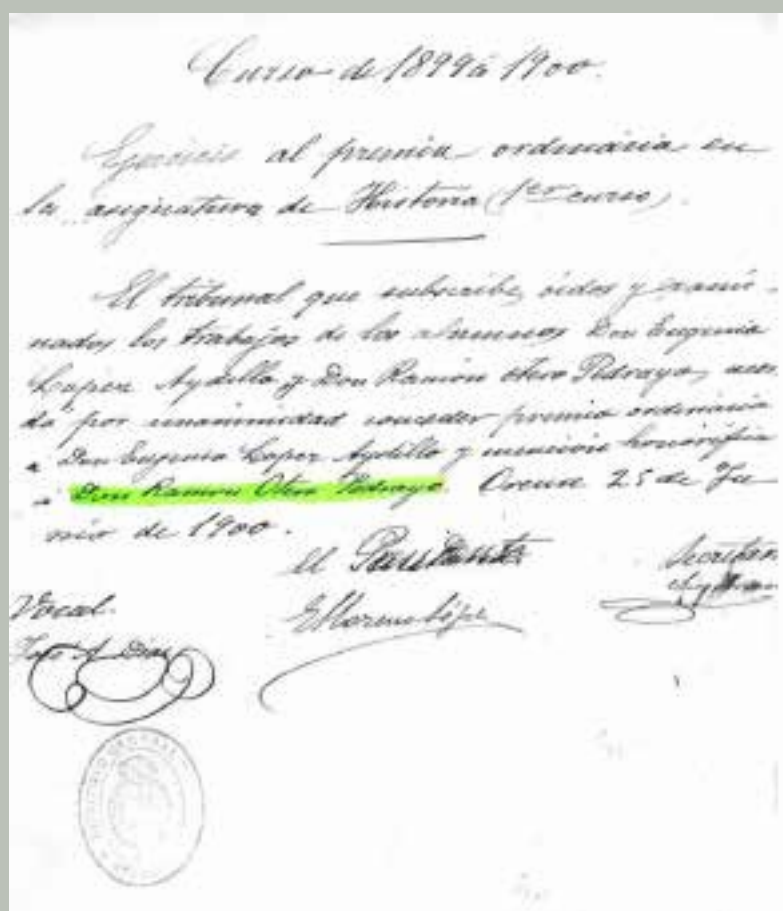

OTERO PEDRAYO ALUMNO. TRAXECTORIA NO CENTRO QUE LEVA O SEU NOME.

Celia Rodríguez Fernández
Lidia Rodríguez Domínguez
Nerea Rodríguez Andrade

INTRODUCCIÓN

O instituto Ramón Otero Pedrayo é un centro educativo histórico, dotado dun potencial do que carece a maioría de centros educativos.

Ao longo da súa máis que centenaria historia, os seus muros foron testemuñas privilexiadas do devir académico dalgunha das máis destacadas figuras da intelectualidade galega. Os membros do cenáculo ourensán, que posteriormente formarán parte do Grupo Nós (Ramón Otero Pedrayo, Vicente Risco, Florentino López Cuevillas); o escritor e xornalista Eduardo Blanco Amor; destacados matemáticos, como Xermán Ancochea Quevedo; o doutor en Filosofía e Letras, arqueólogo e numismático Marcelo Macías ou o escritor, lingüista e autor da primeira gramática da lingua galega Saco y Arce foron alumnos ou profesores deste centro, e nalgún caso, ambas cousas.

Esta historia, que está nos libros, tamén se fai presente nas instalacións do noso instituto. Grazas ao labor de conservación que durante décadas levaron a cabo os docentes que aquí traballaron, o noso instituto conta coa mellor colección de materiais pedagóxicos dos centros históricos galegos, así coma un arquivo ben organizado e catalogado que foi a base sobre a que organizar o noso traballo.

Decidimos aproveitar estas circunstancias para investigar a vida como alumno do Patriarca das Letras Galegas no centro que, para orgullo da nosa comunidade educativa, leva o seu nome: IES Ramón Otero Pedrayo.

OBXECTIVOS

O presente traballo ten como obxectivo principal:

- Investigar a vida académica de Don Ramón Otero Pedrayo durante o seu período como alumno no IES que leva o seu nome. Este estudo pretende afondar nos aspectos biográficos do destacado intelectual galego, explorando a súa formación e observando as experiencias educativas que puideron influír no seu posterior desenvolvemento.

Outros obxectivos son:

- Pór en valor os recursos do arquivo do IES Otero Pedrayo, recoñecendo a importancia de preservar e aproveitar estes documentos para comprender non só a vida do autor, senón tamén a evolución histórica educativa da institución.
- Contextualizar a época na que Otero Pedrayo cursou os seus estudos secundarios.
- Preténdese analizar o sistema educativo da época, identificando as características coma métodos e enfoques pedagóxicos que marcaron a súa formación.
- Relacionar o historial académico de D. Ramón coa súa posterior traxectoria profesional e creativa. Búscase establecer conexións entre a súa educación e as contribucións significativas que realizou no ámbito cultural e académico.
- Coñecer a comunidade educativa que acompañou a Otero durante a súa etapa no instituto, buscando comprender o entorno formativo e relacións que puideron influír no seu desenvolvemento como estudante e futuro intelectual.

En conxunto, estes obxectivos pretenden ofrecer unha visión íntegra e contextualizada da vida académica de Otero, destacando a súa importancia tanto no ámbito educativo como cultural.

METODOLOXÍA

Para realizar este proxecto de investigación sobre don Ramón alumno seguimos os seguintes pasos:

- O primeiro foi escoller sobre que aspecto da vida ou obra de Otero Pedrayo queriamos centrarnos. Decantámonos polo seu paso como alumno no noso IES, dada a importancia que a figura de don Ramón ten tanto na nosa cidade como no noso centro educativo e debido, tamén, á enorme cantidade de recursos que nos ofrecía o noso propio instituto.
- A seguinte fase consistiu en realizar unha revisión exhaustiva das tarxetas de catalogación do arquivo. Este proceso permitiu identificar e seleccionar a documentación específica e de interese relacionada cos anos académicos nos que D. Ramón Otero Pedrayo cursou os estudos secundarios. (1898-1902).
- O próximo paso foi levar a cabo un minucioso baleirado de toda a documentación pertinente, extraendo información detallada sobre os anos académicos de interese e as materias que cursou. Este proceso incluíu, tamén, a revisión de expedientes académicos, actas, rexistros de cualificacións e calquera outro documento relevante, mencións honoríficas, solicitude do título de bacharelato, actas de premios,...
- Posteriormente, fotografáronse e fotocopiáronse diversos documentos de interese do arquivo do IES Otero Pedrayo. Este paso permitiunos obter unha copia visual do documento orixinal, facilitando o acceso a esa información no futuro.
- Para optimizar o almacenamento e a organización da información, dixitalizamos os documentos mediante programas de ofimática.
- Finalmente, levouse a cabo unha busca detallada, examinando fotografías e documentos dixitaliza-

dos, na procura de novos descubrimentos. Esta análise permitiu obter información adicional relevante que contribuíu a unha comprensión máis profunda da vida académica de D. Ramón Otero Pedrayo.

Estes pasos facilitaron a preservación dos documentos orixinais, permitiron unha análise máis profunda e estruturada da información recompilada, garantindo a obtención de datos precisos e relevantes para o desenvolvemento do proxecto.

DESENVOLVEMENTO DO PROXECTO

Contextualización:

O PASO DO ALUMNO OTERO PEDRAYO POLO CENTRO NOS ANOS A CABALO ENTRE OS SÉCULOS XIX E XX CONTEXTUALÍZASE NO RESULTADO DAS REFORMAS LIBERAIS DECIMONÓNICAS NO EIDO EDUCATIVO.

A debilidade da construción do estado liberal español ao longo do axitado século XIX non impediu aos gobernantes trazar unha reforma educativa centralizadora, homoxeneizadora e que rompese o monopolio educativo da igrexa. O Plan Pidal en 1845 supón a creación da maior parte dos institutos españois, entre eles o que nos ocupa. O convento de San Fernando, na actual rúa Valentín Lamas Carvajal, albergou as primeiras instalacións da institución (nótese como desamortización e reforma educativa, dúas das principais empresas dos liberais, danse as mans neste momento).

A Lei Moyano será a base lexislativa desde 1857. Porén, entre a súa promulgación e o paso de Otero Pedrayo polo instituto, aprobouse a asombrosa cantidade de 40 plans educativos.

A construción das instalacións que Otero Pedrayo empregou como alumno foron proxectadas en 1869 con fondos da Deputación Provincial, sendo inaugurado o edificio en 1896, albergando o Instituto de 2ª Ensinanza, a Escola de Artes e Oficios, a Escola Normal de Mestres e a Biblioteca Pública. O edificio, que con pequenas reformas se conserva no seu estado orixinal, foi admirado desde a súa construción como un dos máis magníficos dedicados ao ensino de toda España.

Documentos base do traballo:

AO LONGO DA FASE DE BALEIRADO DO ARQUIVO ATOPAMOS A SEGUINTE TIPOLOXÍA DE DOCUMENTOS.

Achegamos agora un exemplo de cada un deles. No último apartado do traballo atoparán unha ligazón coa dixitalización da totalidade da documentación baleirada.

1) Acta de exames de ingreso

INSTITUTO DE SEGUNDA ENSEÑANZA
DE
ORENSE.

CURSO DE 1897 A 1898

Acta de los exámenes de Ingreso
verificados en el día de la fecha.

NOMBRES DE LOS ALUMNOS.	CALIFICACIONES.
D. Ysidro Prieto Paz	Aprobado
D. Atico Nogueira Iglesias	Aprobado
D. Gerardo Nogueira Iglesias	Aprobado
D. Ramón Otero Pedrayo	Aprobado
D. Emilio Figueroa Carrascal	Aprobado
D. Julio Pérez García	Aprobado
D. Ramón Conde Conde	Aprobado
D. Víctor Romero Gallego	Aprobado
D. Emilio Astray Fernández	Aprobado
D. Rudesindo Gómez Varquer	Aprobado
D. Manuel Martínez-Risco Macías	Aprobado
D. Serafín Portugal Crespo	Aprobado
D. Edmundo Rodríguez Bouso	Aprobado
D. Ernesto García Velasco	Aprobado
D. Ángel Martín-Mouzinho	Aprobado
D. Camilo Carballo Romero	Aprobado

Orense 30 Septiembre de 1898

Vocal: Salvador Padilla Presidente: José Mesquero Secretario: Eulogio Gómez

2) Actas de avaliación das diversas materias entre os cursos 1898-99 e 1901-02.

Nº	Nome	Materia	Nota
1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14

3) Acta de premios ordinarios (Historia de 1º, en 1899)

Curso de 1899 a 900
Premios ordinarios

Nº	Nombre	Materia	Nota
1
2
3
4
5
6
7
8

Menciones honorificas

1
2
3
4
5
6
7
8
9

Matricula de Honor

Nº	Nombres	Materias	Notas	Naturaliza	Promocion
1	Talencia Fernandez	Jose	13	Ormai	Ormai
2	Talencia Fernandez	Colonia	11	id	id
3	Rodriguez Naves	Manuel	14	id	id
4	14	id	id
5	14	id	id
6	14	id	id
7	13	Ormai	Ormai
8	12	id	id
9	14	Ormai	id
10	14	Ormai	id
11	11	id	id
12	13	id	id
13	13	id	id
14	16	id	id

4) Expedientes de matrícula de honra

Titulo de Bachiller expedido en 1º del actual a favor de Ramon Ochoa Pedraza natural de ... graduado en este Instituto el día 29 de Septiembre último en la calificación de Notable. El Rector Doctor D. ... general. Sigue a continuación el número 23 folio 250 del libro correspondiente.

Ormai 19 de Agosto de 1901
El Rector
E. Moreno Lopez

5) Registro de título de bacharelato

Instituto
Curso de 1902 a 1903
Asignatura de Debuxo

Acordo xeral de los alumnos oficiales de la asignatura de Debuxo, mandados de aprobar por su as. ...

- Edwards Vicente Norra
- José Caspado Pova
- José Talencia Fernandez
- Antoni Talencia Fernandez
- Manuel Aparicio Diaz Aparicio
- Ramon Ochoa Pedraza
- Ernesto Garcia Taland
- Comas Fernandez Rogosa
- Felipe Fernandez Rogosa
- Luis Louzada Robinson

6) Certificacións das materias de Debuxo, Debuxo Topográfico e Ximnasia Hixiénica.

Estudo dos compañeiros e das notas:

O compañeiro máis destacado de Otero é Manuel Martínez Risco Macías, non só pola súa posterior traxectoria, xa que foi catedrático de Óptica e Acústica na Universidade Complutense de Madrid, chegando a ser incluso candidato ao Premio Nobel de Física, senón tamén porque entre eles se reparten as mellores cualificacións.

Ambos comparten un total de 15 materias, aínda que nalgunhas Risco aparece nunha convocatoria posterior. Na gran maioría, os dous obteñen as mesmas cualificacións, ben sexa notable ou sobresaliente, pero hai en dúas nas que Otero superou a Risco: un sobresaliente fronte a un notable na materia de Historia e Xeografía no curso 1900-1901 e un notable fronte a un aprobado na materia de Lingua Francesa, no mesmo curso. Pola contra, nunha ocasión Risco superou a Otero: fronte ao notable de don Ramón, está o sobresaliente de Risco na materia de Doctrina Cristiana, no curso 1898-1899.

Outros compañeiros destacados son: Ángel Martín Mouriño, fundador dunha academia de preparación para a carreira de militar; Antonio García Novias, destacado xornalista, ademais de escritor e, por último, Eugenio López Aydillo, xornalista, escritor e catedrático de Historia.

Otero Pedrayo foi un alumno excelente, mais houbo algunhas materias nas que non chegou á máxima cualificación; estas son:

Francés, en dous cursos consecutivos: 1899-00 e 1900-01.

Doctrina cristiá, no curso 1898-99

Preceptiva literaria, no curso 1900-01.

Nestas tres materias obtivo un notable, que destaca no seu impoluto expediente.

Os bos resultados académicos obtidos nestes anos explican que a comezos do mes de xuño de 1901, o mozo Ramón Otero Pedrayo resultara elixido xunto a Florentino López Cuevillas, compañeiro de estudos, amigo nos xogos, veciño e, máis tarde, irmán de angueiras políticas e culturais, para compartir unha merenda con Emilia Pardo Bazán, segundo nos conta a Fundación Otero Pedrayo na web da súa publicación "O neno. A familia", que fala dos seus primeiros anos de vida.

Docentes

Os cargos de vogal e secretario varían segundo o ano e a materia.

Nos primeiros anos de estudante de Ramón Otero Pedrayo, o cargo de presidente osténtano Felipe Mosquera, Salvador Padilla, Eduardo López ou Jose A. Díaz.

En 1900 as notas aparecen asinadas, en xeral, unicamente polo catedrático Moreno López, agás en dúas materias: en Lingua Francesa, que aparece tamén o profesor José A. Díaz e na materia de Preceptiva Literaria, que aparece D. Marcelo Marcías.

En 1901 asina como catedrático Moreno López e, nalgun caso, Salvador Padilla por incompatibilidade legal.

En 1902 asina como catedrático de varias das materias Antonio Gaité e tamén aparece Marcelo Macías como catedrático de Historia da Literatura.

Carencias do arquivo

De todos os documentos atopados sobre o alumnado dos diferentes grupos-clase, resultou ilexible un apelido na materia de Cosmografía e Xeografía (1901-1902), tres nomes completos na materia de Física (1902-03) e un apelido na materia de Psicoloxía do mesmo ano.

Masculinización das aulas

No relato do alumnado de todos os grupos-clase onde estivo presente Ramón Otero Pedrayo non se encontran mulleres.

5

CONCLUSIÓNS E LIGAZÓNS Á DIXITALIZACIÓN DE ACTAS E DOCUMENTACIÓN

Ramón Otero Pedrayo foi un excelente alumno, que máis tarde se converterá nun excelente profesor, historiador, xeógrafo e escritor. Destaca a súa boa relación co seu compañeiro de clase e amigo Manuel Risco, co cal compartiu toda a súa estancia no instituto. Tamén é de salientar a súa boa relación co profesorado: co profesor de Retórica e Poética, director do centro, Marcelo Macías; con Eduardo Moreno López, catedrático de Xeografía e Historia, a quen nunca esquecerá e de quen dirá ter herdado o seu interese e o seu amor pola Xeografía, especialmente galega, ou con Salvador Padilla, catedrático de Castelán e Latín.

Non destaca especificamente en ningunha materia, senón que era un alumno culto interesado en todo tipo de saberes que lle proporcionaran os seus profesores.

Ligazón á dixitalización das actas de notas das diferentes materias

Ligazón á documentación dixitalizada

BIBLIOGRAFÍA - WEBGRAFÍA

Bande, E. (2010) *Institucións docentes e grandes mestres en Ourense 1846-2005*. Editorial Vigo, Galaxia.

García Cabellero, V. (2013) La educación en España a finales del s. XIX.

<https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=4687077>

O neno. A familia. Fundación Otero Pedrayo

<https://fundacionoteroedrayo.org/o-neno-a-familia/>

INSTITUTO DE CIENCIAS		Registro general de matrículas y exámenes				Año de 1897 a 1898	
N.º	Nombre	Edad	Profesión	Exámenes	Calificación	Observaciones	
117	Ochoa, Antonio	25 años	Liberal	Lengua Castellana 2.º Historia 1.º Geografía 1.º Filosofía 1.º	10 10 10 10		
118	Ochoa, Antonio	25 años	Liberal	Lengua Castellana 2.º Historia 1.º Geografía 1.º Filosofía 1.º	10 10 10 10		
119	Ochoa, Antonio	25 años	Liberal	Lengua Castellana 2.º Historia 1.º Geografía 1.º Filosofía 1.º	10 10 10 10		
120	Ochoa, Antonio	25 años	Liberal	Lengua Castellana 2.º Historia 1.º Geografía 1.º Filosofía 1.º	10 10 10 10		
121	Pacheco, Juan	25 años	Liberal	Lengua Castellana 2.º Historia 1.º Geografía 1.º Filosofía 1.º	10 10 10 10		

94

11 El Sr. D. Juan de los Rios, con fecha de hoy, solicita al Sr. Decano de este Real Colegio, para que se le permita el ingreso en el curso próximo veniente en dicho colegio, con el fin de poder cursar el curso de Filosofía correspondiente al 3.º de Cataluña próximo pasado.

12 El Decano de este colegio, el Sr. D. Juan de los Rios, solicita al Sr. Decano de este Real Colegio, para que se le permita el ingreso en el curso próximo veniente en dicho colegio, con el fin de poder cursar el curso de Filosofía correspondiente al 3.º de Cataluña próximo pasado.

13 El Decano de este colegio, el Sr. D. Juan de los Rios, solicita al Sr. Decano de este Real Colegio, para que se le permita el ingreso en el curso próximo veniente en dicho colegio, con el fin de poder cursar el curso de Filosofía correspondiente al 3.º de Cataluña próximo pasado.

14 El Decano de este colegio, el Sr. D. Juan de los Rios, solicita al Sr. Decano de este Real Colegio, para que se le permita el ingreso en el curso próximo veniente en dicho colegio, con el fin de poder cursar el curso de Filosofía correspondiente al 3.º de Cataluña próximo pasado.

Curso de 1899 a 1900.

Exposición al premio ordinaria en la asignatura de Historia (1.º curso).

El tribunal que suscribe, oídas y examinadas las Memorias de los señores Don Eugenio López Aguilera y Don Ramón Ochoa Pedraza, así como por unanimidad conceder premio ordinaria a Don Eugenio López Aguilera y menciones honoríficas a Don Ramón Ochoa Pedraza, en virtud de lo que se acuerda en el día 25 de Julio de 1900.

El Presidente
 Vocal
 Secretario